

TÜRKİYE’NİN TÜRK DEVLETLERİ İLE SOSYO-EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN GELİŞİM SEYRİNE BAKIŞ

19. yüzyılda yıkıma uğrayan Türk Dünyası uzun bir süreden sonra yeniden toparlama dönemine girmiş, İkinci Karabağ Savaşında Türkiye-Azerbaycan’ın yoğun işbirliği ile kazanılan zaferle güven tazelemiş, Türk Devletleri Teşkilatının kurulmasıyla yeni bir jeopolitik durum oluşmuştur. Bu yapının oluşmasında kuşkusuz Türkiye’nin önemli rolü olmuştur.

Prof. Dr. Mehmet YÜCE

Türkiye’nin Türk Devletleri ile ilişkilerinin kökeninde ortak etnik, dil, din, tarih ve medeniyet gibi geleneksel unsurlar önemli rol oynarken, ilişkilerin hedefinde ise stratejik işbirliği, karşılıklı fayda, refah ve istikrar üzerinde oturtulmuş ortak geleceğin inşası yatmaktadır. Yoğun işbirliği, adalet ve eşitlik temeli üzerine bina edilen Türk Devletleri Teşkilatının ekonomik açıdan önceliği bir taraftan potansiyel işbirliği imkanları realize etmek diğer taraftan ise Avrasya bölgesinin sahip olduğu zenginliklerin paylaşımını hakkaniyetle gerçekleştirmektir.

Türkiye ile Türk Devletleri ilişkileri iki yönden ele almak gerekmektedir. Birincisi Türkiye’nin Türk Devletleri ikili ilişkileridir. İkincisi ise Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde üye ülkelerle yürüttüğü ortak ilişkilere. Türkiye, Türk Devletleri ilişkileri çok yönlü olup, ilişkiler her alanda giderek derinlik kazanmaktadır. Türkiye, Türk Devletleriyle ilişkilerine özel bir önem vermektedir. Özellikle post-Sovyet ülkeleri Türk Cumhuriyetleri’nin serbest piyasa ekonomisine uyum sağlamaları, uluslararası kurumlar nezdinde temsil olunmaları, siyasi ve ekonomik istikrarları için özel bir çaba göstermektedir. Kazanım ve deneyimlerini kardeş ülkelerle paylaşmaktan çekinmeyen Türkiye ile Türk Devletleri arasındaki

ekonomik ilişkilerinin potansiyel işbirliği imkanları altında olması, niteliksel ve niceliksel olarak istenen seviyenin altında kalmasına rağmen sürekli gelişme içinde olup, orta ve uzun vadede atılacak stratejik adımlarla istenilen seviyeye yükseleceği beklenilmektedir. Özellikle son on yılda Türkiye’nin küresel ve Bölgesel düzeyde artan etkisi, imalat sanayi ve savunma sanayi alanındaki atılımları bir taraftan Türk Devletlerinin güvenlik ve istikrarlarını sağlamak üzere Türkiye ile müttefiklik ilişkisi kurmaları diğer taraftan ise ekonomik ilişkilerinin stratejik düzeye yükseltilmesi sonucunu doğurmuştur.

Türkiye Türk Devletleri Teşkilatı kapsamı çerçevesinde de üye ülkelerle çok taraflı işbirliği imkanı oluşturmaktadır. Ankara’da 1992 yılında gerçekleşen Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesinden 2009 yılında “Nağçıvan Anlaşması” ile Türk Konseyi’nin kurulmasına ve 2021 yılında Türk Devletleri Teşkilatının kurulmasına

kadar geçen süreçte aktif rol oynamış ve bu Teşkilatın kurumsallaşması için gerekli organları teşkili konusunda öncü olmuş ve Teşkilatın ortak politikalar üretmesi için zemin oluşturmuştur. Türk Devletleri Teşkilatının oluşmasında Türkiye’nin Türk Cumhuriyetleri ile kurduğu ikili ilişkiler de önemli rol oynamıştır.

"Türkiye, Türk Devletleriyle ilişkilerine özel bir önem vermekte, özellikle post-Sovyet ülkeleri Türk Cumhuriyetleri serbest piyasa ekonomisine uyum sağlamaları, uluslararası kurumlar nezdinde temsil olunmaları, siyasi ve ekonomik istikrarları için özel bir çaba göstermektedir. "

1 Prof. Dr. Mehmet Yüce, Azerbaycan İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İktisat Fakültesi Dekanı.

TÜRKİYE'NİN TÜRK DEVLETLERİYLE SİYASİ İLİŞKİLERİ

Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı içinde katalizör fonksiyonu icra eden bir ülkedir. Tarihsel deneyimi, imparatorluk varisi olması, köklü devlet geleneğine sahip olması, Doğu-Batı bloku ile çok yönlü ilişkileri, NATO üyesi olmanın yanında Rusya Federasyonu ile kurduğu dengeli ilişkiler, savunma sanayi alanındaki ciddi atılımları, serbest piyasa ekonomisi konusunda deneyimi, imalat ve üretim sektöründeki potansiyeli ve girişimci iş insanları potansiyeli nedeniyle diğer Türk Cumhuriyetleri için hem yol gösterici hem de bu Türk Cumhuriyetleri için Batıya açılan bir kapı rolü üstlenmiştir. Öz bir ifadeyle Türkiye Batı'nın Doğusu ve Doğunun Batısı konumunda stratejik bir coğrafi öneme sahiptir. Bu da Türkiye'yi diğer Türk devletleri için önemini daha da artırmaktadır. O nedenle Türkiye Batı ile Doğu arasında köprü rolü oynadıkça önemi daha da artacaktır. Ayrıca imalat ve üretim konusunda köklü tecrübesi bulunan Türkiye, hammadde ve enerji kaynakları bakımından zengin olan Türk Cumhuriyetlerinin bu kaynaklarını değerlendirebilecek tamamlayıcı bir ekonomik güçtür.

Türkiye, SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını ilan eden etnik köken ve din bağı bulunan yeni beş Türk Cumhuriyetlerini hemen tanıdı, büyükelçilik açmış ve ortak tarih ve kültüre sahip kardeş devletlerle çok taraflı işbirliği içine

girmiştir. Bu süreçte Türkiye klasik dış politika paradigmasını değiştirerek idealist temelli milliyetçi bir yaklaşımla konuyu ele alarak Türk Cumhuriyetleriyle ilişkilerin geliştirilmesi, Türk dış politikasının öncelikli hedefleri arasına yer almıştır. Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik konumu "Adriyatik'ten Çin Seddine" uzanan "Türk Yurdu" ekseninde yeniden belirlenmiştir. Uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde yeni kurulan Türk Cumhuriyetlerine rehberlik etmeye çaba göstermiştir. Özellikle dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, yeni Türk Cumhuriyetleriyle samimi ilişkiler geliştirmiş, devlet başkanlarıyla kişisel dostluklar kurmuş, imkânların elverdiği ölçüde ekonomik yardımlarda bulunmuş ve Türk girişimcilerin bölgede yatırım yapmaları konusunda onları cesaretlendirmiştir.

Hali hazırda Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ile başta ekonomik alanda olmak üzere çok yönlü işbirliği yapmaktadır. Türkiye'nin post Sovyet Türk Cumhuriyetleri ile ilişkileri kurmasında ortak tarih-medeniyet ve aynı etnik kökene sahip olmanın yanında bu ülkelerin Rusya ile olan ilişkilerinin boyutu ve kırılganlığı, bölgenin jeopolitik ve jeostratejik konumu, demografik durum, söz konusu ülkelerin kendilerine belirlemiş oldukları statü ve milli kimlik gibi birçok faktörlerin etkisiyle şekillenen yapı da önemli rol oynamaktadır. Bu şekilde çoklu faktörle şekillenen bu ilişki konjonktüre göre yükselen ivme kazanırken

kimi zamanda düşüş yönünde bir seyir izlemiştir. Genel itibarıyla bakıldığında ise romantik bir şekilde başlayan bu ilişki zamanla duraklama dönemine girmiş ancak Türkiye'nin bölgesel ve küresel etkinliğinin artmasıyla da tekrar yükselen bir ivme kazanmıştır. Günümüzde ise Türkiye tüm Türk Devletleri ile stratejik işbirliği ilişkisini kurmayı başarmıştır. Daha açık bir ifadeyle hali hazırdaki Türkiye ile Türk Devletleri arasındaki ikili ilişkiler realist temellere dayalı, çok yönlü, yüksek düzeyde stratejik bir işbirliğine doğru yol almaktadır.

Türkiye ile Türk devletleri arasındaki işbirliğinin bir diğer yönü de kuşkusuz "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" ile başlayan süreçtir. Devamında Türk devletleri siyasi olarak birlikte hareket etme iradelerini somutlaştırarak Türk Devletleri Teşkilatı'nı oluşturmuştur. Bu süreçlerde Türkiye aktif rol oynamıştır. Türk Konseyinin kurulması uzun bir süreç ve yoğun bir çalışmanın sonucunda gerçekleşmiştir. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden Türk Devletleri arasında işbirliğinin temin edilmesi amacıyla Türkiye'nin çabasıyla 1992 yılında Ankara'da "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" düzenlenmiş ve bu zirve 2009 yılında kurulacak Türk Konseyi ve 2021 yılında kurulacak Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilk adımını teşkil etmiştir. Türk Devletleri arasındaki ilişkileri en üst seviyede geliştirmeyi amaçlayan zirveler, 1992'den 2010'a kadar sürmüş ve 10 zirve gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan'da yapılan 9. Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesinde Konseyin kuruluşunu sağlayan "Nahçıvan Anlaşması", Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından imzalanmıştır. 15-16 Eylül 2010 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 10. Zirvesi'nin ardından, "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi", "Türk Keneşi" veya kısaca "Türk Konseyi" kuruluşunu resmen ilan etmiştir.

Türk Konseyinin kurulması Türk Devletleri ilişkilerinde yeni bir döneme girdiği anlamına gelmekteydi. Her ne kadar Türk Konseyi daha

çok kültürel konularda faaliyet göstereceği imajı çizilmiş olsa da bu kurumun teşekkülü ile Türk Devletleri arasındaki var olan ilişkilerin kurumsallaştığı, diğer bir ifadeyle Türk Devletleri, muhtelif alanlarda işbirliğine girecekleri yönünde siyasi irade beyanı anlamına gelmekteydi. Türk Konseyinin kurulmasıyla bu kurumun bünyesinde de 8 zirve gerçekleşmiştir. Türk Konseyinin 2018'de düzenlenen 6. zirvesinde Macaristan gözlemci üye kabul olarak kabul edilirken, Bakü'de 2019'da düzenlenen 7. zirvede de ise Özbekistan, Konseye tam üye olmuştur. Böylece Özbekistan tam üye olarak katılımıyla güçlenen Konseye, Macaristan'ın gözlemci sıfatıyla da olsa katılımıyla Konsey yeni bir yapı kazanarak etkinlik alanı Avrupa Birliği coğrafyasına uzanmıştır. Bu yapının oluşturduğu ivme ve Budapeşte Temsilcilik Ofisinin açılmasıyla yetkinlik alanı Avrupa Birliği topraklarına ulaşan Türk Konseyi üye ülkeler arasında çeşitli alanlarında alternatif işbirliği alanları doğmuştur. Bu işbirliği alanlarının oluşmasında ve işbirliği imkanlarının gelişmesinde Türkiye her zaman yapıcı katkı sağlamıştır.

2020 yılında Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarına saldırması karşısında Azerbaycan'ın başlattığı ve 44 süren savaşta Türkiye'nin

güçlü bir şekilde doğrudan Azerbaycan yanında yer alması, bu birlikteliğin zaferle sonuçlanması özelde Türkiye ile Azerbaycan genelinde ise Türk dünyasını da etkileyerek Türkiye - Azerbaycan'ın diğer Türk Devletleri ile siyasi ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Önce Türkiye ile Azerbaycan arasında derinleşen daha sonra domino etkisiyle diğer Türk Cumhuriyetlerine yayılan bu ilişki Türk Konseyinin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Türkiye'nin Azerbaycan'da, Suriye'de ve diğer bazı bölgelerde başarılı bir şekilde uyguladığı İHA ve SİHA'lar gibi savunma sanayindeki oluşturduğu yeni anlayış da bu sürece ciddi katkıda bulundu. Dönem başkanlığının Azerbaycan'dan Türkiye'ye devredildiği İstanbul'da gerçekleşen Türk Konseyinin 8. Zirvesinde tarihi bir karar alınarak Türk Konseyin adı "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak değiştirilmiştir. Bu karar sadece

"Türk devletleri arasındaki ilişkileri en üst seviyede geliştirmeyi amaçlayan zirveler, 1992'den 2010'a kadar sürmüş ve 10 zirve gerçekleştirilmiştir."

bir isim değişikliğinde ibaret olmayıp, aynı zamanda bir paradigma değişimi anlamına gelmekteydi. Türk Devletlerinin ortak güçlü iradeleriyle gerçekleşen bu adım ile ilk kez resmî belgelerde “Türk Devletleri” ile “Türk Dünyası” kavramları kullanılmıştır. Ayrıca bu zirvenin en önemli sonuçlarından biri de daimi tarafsızlık statüsünü öne sürerek Türk Dünyasındaki bu tür oluşumlara mesafeli kalan Türkmenistan'ın gözlemci üye olması olmuştur. Türkmenistan'ın gözlemci üye olmasıyla tüm Türk Devletleri, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında toplanma süreci gerçekleşmiştir. Ayrıca bu zirvede Türk Devletleri Teşkilatının gelecekteki perspektifini çizen ve çok yönlü işbirliği planı niteliğinde olan “Türk Dünyası 2040 Vizyonu Belgesi” de kabul edilmiştir. Böylece ortak kültür ve medeniyetten beslenen kadim tecrübeleri, köklü kimlikleri, yönetim yetenekleri ve askeri kapasiteleriyle büyük bir potansiyele sahip olan Türk devletleri siyasi olarak birlikte hareket etme iradelerini ortaya koymuşlardır. Başka bir deyişle Avrasya Coğrafyasının kalbinde yeni bir jeostratejik güç yükselmeye başlamıştır.

Kasım 2021'de İstanbul'da Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi) 8. Zirvesi'nde “Türk Devletleri Teşkilatı” adını alan örgüt, yeniden yapılanmasının ardından ilk zirvesini (9. Zirve) Türk-İslam medeniyetinin önemli merkezlerinden olan tarihi Semerkant şehrinde gerçekleştirmiştir. “Türk Medeniyeti İçin Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru” temasıyla düzenlenen zirvede, dönem başkanlığı Türkiye'den Özbekistan'a devredilmiştir. Bu zirvenin Büyük İpek Yolu güzergahına yerleşen ve Orta Asya'nın ticari, kültürel ve bilim merkezi olan Semerkant'ta yapılmış olmasının Türk Devletleri Teşkilatının ortak değer ve kültür üzerine inşa edilerek daha güçlü adımlarla geleceğe yürüyeceğinin mesajı verilmiştir. Zirve sonrası bildiride, TDT üye ve gözlemci ülkelerin özellikle egemenlik, toprak bütünlüğü ve uluslararası düzeyde kabul gören sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine müdahale etmeme hususlarına saygı başta olmak üzere, uluslararası

“Türk Devletleri'nin oluşturduğu bu yapı ile ilk kez resmî belgelerde “Türk Devletleri” ile “Türk Dünyası” kavramları kullanılmıştır.”

hukukun genel kabul görmüş norm ve ilkeleri uyarınca, üye ülkelerin güvenliği ve istikrarını güçlendirmenin hedeflendiğine işaret edilerek ticaret, ulaştırma, yatırım ve bölgesel bağlantı ile ilgili girişimlerin teşvik edilmesi yoluyla ekonomik işbirliğinin geliştirilmesini amaçlayan ortak çabalarının sürdürülmesinin son derece önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Bildiride ayrıca Teşkilatın, Türk dünyasının değerlerini ve çıkarlarını, bölgesel ve uluslararası alanda daha fazla destekleme rolünü geliştirme konusundaki kararlılıkları; üye ülkeler arasında güçlendirilmiş bir tutum geliştirmek amacıyla, TDT çerçevesinde Türk dünyasının çıkarlarını etkileyen bölgesel ve uluslararası konularda istişarelerde bulunmanın önemi belirtilmiştir.

Bu Zirve'de tarihi bir karara imza atılarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine (KKTC) gözlemci üye statüsü verilmiştir. Semerkant zirvesinde atılan

bu cesur adımla Türk Devletlerinin tamamı TDT'nin çatısı altında toplanması sağlanmış ve böylece Teşkilat köklü geçmişinden alacağı güçle güçlü bir geleceği birlikte tesis etme iradesi ortaya koymuştur. Bu gelişme bildiride tarih boyunca Türk medeniyetinin gelişmesindeki önemli rolü, bilimsel, manevi veya dini şahsiyetlere ve eğitimcilere ev sahipliği yapması, Türk dünyasının

siyasi, ticari, bilim ve kültür merkezleri olarak hizmet etmiş olması hususlarını göz önünde bulundurarak, Semerkant'ı “Türk Dünyası Medeniyet Başkenti” ilan ettikleri kaydedilerek, “Kıbrıs Türklerini, Türk dünyasının parçası olarak gördükleri ve KKTC'nin TDT gözlemci statüsünü memnuniyetle karşıladıkları” şeklinde ifade edilmiştir.

TÜRKİYE'NİN TÜRK DEVLETLERİYLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Türk Devletleri arasında ekonomik işbirliği düzeyi istenen düzeyde olmasa da Türkiye gerek yatırım gerekse dış ticaret açısından Türk Cumhuriyetlerinin ilk beş ortağı arasında yer almıştır. Bununla birlikte ikili ilişkilere bakıldığında enerji alanında gerçekleştirilen ortak yatırımlar sonucu Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ikili

ekonomik ilişkiler dikkat çekici bir hal almıştır. Türkiye ile Azerbaycan arasında ekonomik işbirliği düzeyi özellikle enerji alanındaki yatırımlar iki ülke arasında stratejik derinliğe sahip bir iş ortaklığın oluşmasına neden olmuştur. Türkiye ile Azerbaycan arasında enerji alanına dair BTC petrol boru hattı, BTE doğal gaz boru hattı, TANAP ve TAP projeleri gerçekleştirilmiştir. Bu devasa projeler mevcut enerji haritasını değiştirmiştir. Bilhassa Rusya-Ukrayna savaşında sonra Batı'nın enerji krizi ile karşı karşıya kalması sonucu enerji temini konusunda girdiği alternatif arayışta Azerbaycan'ın öne çıkması hem bu projelerin stratejik önemini artırmış hem de Azerbaycan ile Türkiye'nin enerji konusundaki işbirliğini daha da güçlü hale getirmiştir. Türkiye ile Türk Devletleri arasındaki ekonomik alandaki işbirliği hacmi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Genel ticaret sistemine göre ihracat 2021 yılı Ocak-Aralık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %32,8 artarak 225 milyar 291 milyon dolar, ithalat %23,6 artarak 271 milyar 424 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam dış ticaret hacmi ise 496 milyar 715 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerini ihracatının toplam ihracatı içindeki payı (8,594 / 225,291) %3,81; ithalatının payı ise (7,362 / 496,715) 1,48 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran oldukça düşük olmakla birlikte Türk Devletlerinin var olan potansiyeli dikkate

alındığında ikili ilişkilerinin derinleştirilmesi durumunda dış ticaretin hacminin bu oranın oldukça üzerinde gerçekleşebileceğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

Türk Milleti, tarihsel süreç içerisinde muhtelif kollara bölünerek farklı coğrafyalara dağılmış, gittikleri yerleri kendilerine yurt edinmiş ve buralarda farklı isimlerle devletler kurarak dünya siyasi tarihi içinde yer almıştır. Diğer taraftan bu süreç içinde de Atayurtları Türkistan farklı istilalara maruz kalmış, işgale uğramış ve burada meskûn Türk boyları hürriyetlerinden mahrum bırakılmıştır. Özellikle önce Çarlık Rusya akabinde SSCB egemenliğinde kalan Batı Türkistan'da uzun süren Rus istilasından sonra SSCB'nin dağılmasıyla birlik içinde özerk cumhuriyet statüsünde yer alan devletler bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Bu cumhuriyetlerden beş tanesinin Türk soylu olması Türkiye için yeni bir fırsat doğurmuştur.

Sovyet sonrası beş bağımsız Türk Cumhuriyeti'nin yeni dünya düzeni içinde yer alması üzerine Türkiye, etnik köken ve din bağı bulunan yeni Türk Cumhuriyetlerini hemen tanımış, büyükelçilik açmış ve ortak tarih ve kültüre sahip kardeş devletlerle çok taraflı işbirliği içine girmiştir. Türkiye klasik dış politika paradigmasını değiştirerek idealist temelli milliyetçi bir yaklaşımla konuyu

Tablo 1. Türkiye'nin Türk Devletleri ile Dış Ticaret Hacmi (2021 Yılı) (Milyar ABD Doları)

ÜLKELER	İHRACAT (1)	İTHALAT (2)	HACİM 3 (1+2)	GENEL HACİM (4)	ORAN (3 / 4) %
AZERBAYCAN	2,34	0,751	3,09	34,00	9,08
KAZAKİSTAN	1,28	1,59	2,88	102,00	2,82
KIRGIZİSTAN	0,749	0,86	0,836	7,22	11,57
ÖZBEKİSTAN	1,84	1,80	3,64	38,00	9,57
TÜRKMENİSTAN	0,985	0,711	1,70	7,00	24,28
MACARİSTAN	1,40	1,65	3,04	280,00	1,08
TOPLAM	8,594	7,362	15,186	468,22	

ele almış ve Türk Cumhuriyetleriyle ilişkilerinin geliştirilmesi, Türk dış politikasının öncelikli hedefleri arasında yer almıştır. Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik konumu "Adriyatik'ten Çin Seddine" uzanan "Türk Yurdu" ekseninde yeniden belirlenmiştir. Uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde yeni kurulan Türk Cumhuriyetlerine rehberlik etmiştir.

Bağımsızlık sonrasında Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında işbirliği tesisine yönelik hukuki alt yapının oluşturulması amacıyla çok sayıda ikili anlaşmalar yapılmıştır. Sürecin ilerleyen döneminde ikili anlaşmalar yanında Türk Cumhuriyetlerinin birlikte hareket etmelerinin kurumsal alt yapısının oluşturulması amacıyla çok taraflı işbirliğine ihtiyaç hasıl olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'nin girişimiyle 1992 yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirveler süreci başlatılmıştır. 1993 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin Kültür Bakanlarının imzalamış olduğu anlaşma ile Türk Dünyası UNESCO'su olarak bilinen Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), 3 Ekim 2009 yılında ise Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından imzalanan Nahcivan Anlaşmasıyla Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi kurulmuştur. Türk Konseyi 2021 yılında Türk Devletleri Teşkilatının kurulmasına kadar geçen süreçte aktif rol oynamış ve bu Teşkilatın kurumsallaşması için gerekli organların teşkili konusunda öncü olmuş ve Teşkilatın ortak politikalar üretmesi için zemin oluşturmuştur. İkinci Karabağ Zaferinden sonra, 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nda gerçekleştirilen 8. Türk Devletleri Teşkilatı İstanbul Zirvesi'nde, Türk Konseyinin adı Türk Devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmiş ve Türkmenistan gözlemci ülke olarak teşkilâta dahil olmuştur. Ayrıca bu zirvede Teşkilatın yol rehberi niteliğinde olan Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi de kabul edilmiştir. Bu yapılandırma sonrası Türk Devletleri Teşkilatı ilk zirvesini (9. Zirve) Türk-İslam medeniyetinin önemli merkezlerinden olan tarihi

Semerkant şehrinde gerçekleştirmiştir ve bu zirvede Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gözlemci üye olarak Teşkilatı kabul edilmiştir.

Türkiye -Türk Cumhuriyetleri ekonomik ilişkileri potansiyel seviyenin altında kalmış olsa bile sürekli bir gelişme içinde olmuştur. Türkiye'nin Azerbaycan hariç Türk Cumhuriyetlerine sınırdaş olmaması, mesafenin uzak olması, bu ülkelerde lojistik ve destek hizmetlerinin yetersiz ve maliyetli olması, siyasi istikrarsızlık, bankacılık sisteminin yeterince gelişmemiş olması, yönetimin ve hukuk sisteminin şeffaf olmaması gibi tüm olumsuzluklara rağmen Türkiye, Türk Cumhuriyetinin tümünde ilk beş büyük yatırımcı ve dış ticaret ortakları arasında yer almaktadır. Bu yapı Türkiye'nin söz konusu Türk Cumhuriyetleri ekonomik işbirliğinin geliştirilmeye müsait potansiyelin olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türkiye'nin son dönemlerde başta enerji alanında olmak üzere Azerbaycan ile yoğun işbirliği içinde olması, birçok konuda ortak hareket etmeleri ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile dış ticaret hacminin birkaç kata çıkmış olması Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki potansiyel işbirliğinin realize edilmesi yönünde ciddi adımlar olarak okunması gerekmektedir.

KAYNAK:

T.C. Ticaret Bakanlığı, Ülke Profil Raporları, 2022, E. 02.06.2023.

Yüce, Mehmet, Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri, 1. Baskı, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2021

Yüce, Mehmet, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İlişkileri, 1. Basım, Bursa: Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi, 2021

Yüce, Mehmet (2022b), Türkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı Üyeleriyle İkili İlişkileri, 1. Baskı, İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2022

Yüce, Mehmet, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İle İlişkiler, , 1. Baskı, İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2022.